

Att genomföra insatser som ska bidra till att förbygga och motverka antiziganism

Slutredovisning av regeringsuppdrag
(KU2022/01123)

mucf

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	3
Inledning	5
Myndighetens uppdrag	5
Bakgrund	6
Genomförande	7
Avgränsningar	9
En plattform för unga romers röster – Utställningen som central insats	9
Fokus på kommunnätverket och kunskapsspridning	9
Stöd för tjänstepersoner på skola, bibliotek och samlingsplatser	9
Prioritering av resurser	10
Insatser	10
Fokus på kunskapshöjning och inkludering	10
Resultat och analys	12
Ökad medvetenhet hos beslutsfattare och tjänstepersoner	12
Förstärkning av unga romers egenmakt och identitet	13
Kostnadseffektivitet	14
Kortsiktiga effekter och potentiella förändringar	14
Förslag och bedömningar	15
Förslag	15
1. Långsiktigt uppdrag för att förebygga och motverka antiziganism	15
2. Utvidgat uppdrag att inkludera alla unga nationella minoriteter	15
Bedömning	16
Kunskapslyft i grundskolan om romsk historia och antiziganism	16
Referenser	17

Förord

Antiziganism utgör ett allvarligt hinder för ett inkluderande samhälle. Antiziganism bygger på fördomar och negativa föreställningar om romer, och den påverkar romers möjligheter inom bland annat utbildning, arbetsmarknad och hälso- och sjukvård.

Romer är ofta stolta över sin identitet men undersökningar visar att de samtidigt tvingas hantera otrygghet och diskriminering i sin vardag. Många känner sig otrygga i skolan, på fritiden eller när de ska söka sitt första jobb. Antiziganismen utgör ett hinder för rätten till trygghet, utveckling och rätten att uttrycka sin fulla identitet.

Sedan romer erkändes som nationell minoritet i Sverige år 2000, har flera statliga utredningar belyst dessa utmaningar. Att skapa en tryggare och mer inkluderande vardag för unga romer är avgörande för att nå de mål som regeringen satt upp i Strategin för romsk inkludering. Det övergripande målet i den tjugoåriga strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en icke-rom. Detta arbete kräver gemensamma insatser och ett långsiktigt engagemang från kommuner, regioner, civilsamhället och statliga myndigheter.

Under 2022 fick Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag av regeringen att genomföra insatser som bidrar till att förebygga och motverka antiziganism, med fokus på unga romer. Denna rapport presenterar resultaten av myndighetens arbete, som nåtts genom samverkan med kommuner och civilsamhällesaktörer. En viktig del av arbetet har varit att inkludera unga romer som aktiva deltagare och förändringsskapare. Genom ambassadörsprogram och kunskapshöjande insatser har unga romer fått möjlighet att själva bidra till förändringsprocessen.

Arbetet som redovisas i denna rapport är en del av ett längre och mycket betydelsefullt arbete. Målet för regeringens ungdomspolitik är att alla unga ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. För att nå regeringens mål krävs fortsatt prioritering av frågan och ett brett engagemang från alla delar av samhället. Tillsammans kan vi skapa ett samhälle där unga romer kan leva i trygghet och med samma möjligheter som andra unga.

Rapporten har tagits fram på avdelningen för kunskapsstöd.

Växjö mars 2025

Stefan Holmgren

vik. generaldirektör, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Sammanfattning

MUCF fick under 2022 ett regeringsuppdrag att genomföra insatser för att förebygga och motverka antiziganism, med särskilt fokus på unga romer. Myndighetens arbete har präglats av dialog och samverkan med kommuner, civilsamhället och unga romer själva. Insatserna har inkluderat följande huvudaktiviteter:

- **Kunskapshöjande åtgärder:** Föreläsningar och workshops riktade till beslutsfattare och tjänstepersoner för att öka medvetenheten om hur antiziganismen påverkar unga romer.
- **Samverkan med kommuner:** Genom nätverksträffar har kommunerna erbjudits verktyg och stöd för att arbeta med ungas inkludering kopplat till minoritetspolitiken på lokalt plan.
- **Unga romers delaktighet:** Ett ambassadörsprogram där unga romer rustades med verktyg för självorganisering. Arbetet resulterade i en utställning som lyfter fram unga romers perspektiv.

MUCF ser att insatserna på kort sikt lett till viss ökad medvetenhet hos beslutsfattare och tjänstepersoner som fått en djupare förståelse för antiziganismens konsekvenser och hur de kan agera för att motverka den. Vidare bedömer myndigheten att kommuninsatserna varit effektiva. Deltagarna från kommunerna har uppskattat möjligheten till erfarenhetsutbyte över kommungränserna vilket lett till samverkansinsatser. Kommunerna uppger också att de fått en del nya verktyg för att lättare nå och inkludera de unga romerna. Slutligen bedömer MUCF att uppdraget har bidragit till stärkt egenmakt hos unga romer. Ambassadörerna uppger att de fått ökad kunskap om sina rättigheter och att de till viss del stärkts i sin romska identitet. De fysiska träffarna möjliggjorde djupare samarbete och socialt stöd. Ambassadörerna knöt kontakter med aktörer inom myndigheter, kommuner, civilsamhället och akademien, vilket skapar förutsättningar för fortsatt engagemang.

Myndigheten konstaterar dock i sin slutsats, att uthållighet är avgörande i de förebyggande uppdragen mot rasism för att arbetet ska kunna leda till en förändring som håller över tid. För att nå långsiktiga och hållbara effekter krävs ökade resurser, långsiktiga perspektiv och permanenta uppdrag, samt bättre samverkan mellan offentlig verksamhet och civilsamhället.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- myndigheten får ett långsiktigt regeringsuppdrag att förebygga och motverka antiziganism riktat mot unga romer fram till år 2032, i linje med Strategin för romsk inkludering. Uppdraget bör även innefatta tillräckliga resurser för att implementera insatserna nationellt.
- myndighetens uppdrag utvidgas till att omfatta arbetet mot rasism riktat mot alla unga nationella minoriteter (samer, tornedalingar, judar och sverigefinnar), med särskilt fokus på inkludering och stärkt egenmakt.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor bedömer att:

- ett nationellt kunskapslyft för grundskolan behöver tas fram i syfte att öka förståelsen för romer och därigenom motverka antiziganism. Detta kan inkludera utbildningsmaterial och lärarfortbildningar om romers historia, kultur och utsatthet för antiziganism. Detta är ett uppdrag som myndigheten bedömer med fördel kan genomföras i samverkan mellan myndigheter och civilsamhällesorganisationer. MUCF kan bidra med expertkunskaper om unga och deras rättigheter och om samverkan mellan offentlig verksamhet och civilsamhällets organisationer när det kommer till skolans frågor.

Inledning

MUCF är en statlig myndighet med uppdrag att främja kunskap om ungas levnadsvillkor och civilsamhällets förutsättningar. Våren 2022 tilldelades myndigheten ett särskilt uppdrag att genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka antiziganism med ett särskilt fokus på unga romers utsatthet samt deras delaktighet i insatserna. Uppdraget är en del av regeringens åtgärdsprogram mot antiziganism som togs fram i syfte att komplettera den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Programmet innehåller en rad åtgärder som fördelats olika myndigheter för perioden 2022–2024.

MUCF utgår från definitionen av antiziganism som beskrivs i IHRAs (International Holocaust Remembrance Alliance), som Sverige står bakom och som inkluderar exempel på uttryck för antiziganism som kan tjäna som vägledande, beroende på sammanhang. Definitionen omfattar såväl enskilda handlingar och yttringar som institutionella policyer och praxis som bidrar till marginalisering, våld och diskriminering av romer. Det är en särskild form av rasism som bygger på nedsättande stereotyper och fördomar mot romska kulturer och livsstilar.

<https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-antisemitism>

Denna rapport är upplagd i tre delar och redovisar myndighetens arbete och resultat inom ramen för uppdraget. Först ges en översikt av bakgrunden till uppdraget och en sammanfattning av myndighetens tidigare insatser på området. Därefter beskrivs uppdragets genomförda insatser, med fokus på prioriteringar och avgränsningar för att nå konkreta resultat. Slutligen presenteras MUCF:s förslag för hur arbetet mot antiziganism och för romsk inkludering kan vidareutvecklas.

Myndighetens uppdrag

MUCF fick, våren 2022, i uppdrag att genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka antiziganism, enligt regleringsbrev Ku2022/01123. Uppdraget, som är en del av regeringens långsiktiga arbete för att stärka romsk inkludering och motverka diskriminering, ska slutredovisas den 1 mars 2025. Det syftar särskilt till att förbättra unga romers förutsättningar att själva delta i och genomföra insatser som ökar synligheten och kunskapen om deras situation och utsatthet för antiziganism.

I uppdraget har MUCF haft ett nära samarbete med Forum för levande historia och Länsstyrelsen i Stockholms län för att ta tillvara på deras kunskaper och erfarenheter inom området. Detta samarbete har varit centralt för att säkerställa en bred förankring och ett kunskapsbaserat angreppssätt. Även andra myndigheter såsom exempelvis Institutet för språk och folkminnen, Sveriges museum om Förintelsen och Kungliga biblioteket har varit behjälpliga i dialog och samverkan.

MUCF har tidigare delrapporterat uppdraget vid två tillfällen. Den första delrapporten, som publicerades våren 2023, redovisade myndighetens inledande inventeringsarbete (MUCF 2023). Syftet var att kartlägga pågående insatser för romsk inkludering och identifiera vilka behov av kunskap och utveckling som efterfrågades på lokal nivå. Den andra delrapporten, publicerad våren 2024, fokuserade på den samverkan som etablerats med totalt sju kommuner runt om i landet (MUCF 2024).

Målet med denna kommunsamverkan var att stödja det lokala arbetet mot antiziganism, främja erfarenhetsutbyte över kommungränser samt testa metoder och modeller för att i utfallet se vad som kan utgöra goda exempel.

Denna slutrapport lägger särskilt fokus på hur unga romer har inkluderats i arbetet med insatserna. MUCF bedömer att ungas delaktighet i det förebyggande arbetet mot antiziganism är en viktig komponent för att långsiktigt stärka deras möjligheter och skapa förutsättningar för ett mer inkluderande samhälle.

Bakgrund

Romer är en av Sveriges fem nationella minoriteter och har sedan år 2000 haft särskilda lagstadgade rättigheter. Dessa rättigheter omfattar skydd för minoritetsgruppernas språk, kultur och identitet, samt stärkta möjligheter till inflytande. Regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering, som antogs 2012, är en central del av detta arbete och syftar till att säkerställa att en rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en icke-rom. Strategin bygger på principer om icke-diskriminering, jämställdhet och romskt deltagande (Skr. 2011/12:56).

I linje med strategin antog regeringen 2016 Samlat grepp mot rasism och hatbrott – Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (RK 2016). Syftet med planen var att samordna insatser från myndigheter, kommuner och civilsamhället. År 2022 kompletterades denna plan med ett åtgärdsprogram specifikt inriktat på att motverka antiziganism. Som en del av detta program fick MUCF i uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och motverka antiziganism med särskilt fokus på att stärka unga romers förutsättningar att bidra till synlighet och kunskap om deras situation.

MUCF har tidigare haft uppdrag kopplade till regeringens strategi för romsk inkludering. Under perioden 2016–2019 bestod uppdragen av flera delar, som att genomföra insatser för att förbättra förutsättningarna för romers engagemang i det civila samhället för romska organisationers deltagande i samhällslivet och att fördela stöd enligt förordning (2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer.

2019 förstärktes den nationella minoritetslag som hade trätt i kraft 2010, bland annat genom att förvaltningsmyndigheter nu särskilt ska främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta utifrån deras förutsättningar. Som en del av planens insatser tilldelades MUCF två nya uppdrag:

- Uppdrag att genomföra insatser som bidrar till att förbättra förutsättningarna för engagemang och inflytande för unga nationella minoriteter (Ku2021/01889) (Ku2021/02377/(delvis)).
- Uppdrag att utveckla och fortsatt sprida vägledande material för hur förvaltningsmyndigheter kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem i enlighet med lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

<https://www.mucf.se/verktyg/vagledning-att-ge-barn-och-unga-fran-nationella-minoriteterinflytande>

Under åren 2021–2022 resulterade myndighetens insatser bland annat i utveckling av metoder för samråd, styrelseutbildningar samt ett vägledande material för myndigheter att arbeta med barn och unga i minoritetsgrupper. Dessa insatser har bidragit till att bygga strukturer och skapa verktyg som nu används för att inkludera unga romer i arbetet mot antiziganism.

Det pågående uppdraget bygger vidare på tidigare erfarenheter och fokuserar på långsiktig förändring.

Genomförande

Under uppdragets gång har MUCF fortsatt att utveckla sitt arbete mot antiziganism och för romsk inkludering genom samverkan med andra myndigheter, kommuner, regioner och civilsamhällesaktörer. Under inventeringsfasen samlade MUCF in erfarenheter och behov inom området och etablerade samverkan med andra myndigheter som har liknande uppdrag. Bland annat arrangerade MUCF samråd med Länsstyrelsen i Stockholm, Sametinget, Barnombudsmannen och Skolverket för att utbyta erfarenheter om metoder för kunskapshöjande insatser och hur dessa kan spridas. MUCF besökte också verksamheter som driver eller planerar att utveckla arbete för romsk inkludering, både kommunalt drivna och sådana inom civilsamhällets organisationer.

Lägesbilden som framkom visade bland annat att det finns ett stort behov av:

- höjd kunskap hos allmänheten, om romers kultur, levnadsvillkor och rättigheter samt ungas utsatthet för antiziganism.
- kunskapslyft riktad mot skolan, då unga romer är särskilt utsatta för diskriminering i skolmiljön.
- utvecklad samverkan mellan tjänstepersoner över sektionsgränser, bland annat genom att involvera minoritetssamordnare och romska brobyggare där sådana roller finns.
- verktyg för hållbar och långsiktig samverkan mellan offentlig verksamhet och civilsamhällets organisationer i romska frågor.
- förebilder och gemenskapsfrämjande aktiviteter som stärker unga i sin romska identitet
- plattformar och forum där unga romers perspektiv synliggörs.

I syfte att bidra till att åtgärda ovan behov har det varit viktigt att utveckla samverkan med aktörer som har närliggande uppdrag eller liknande mål. MUCF har intensifierat sin samverkan med ett brett spektrum av aktörer, inklusive:

- **Länsstyrelsen i Stockholm** och **Forum för levande historia**, där fokus har legat på att sprida kunskap om romers historia och rättigheter.
- **Sveriges museum om Förintelsen**, som bidragit med historisk kunskap om romernas utsatthet under Förintelsen och dess koppling till dagens antiziganism.
- **Institutet för språk och folkminnen (ISO)** och **Kungliga biblioteket**, med vilka ett stödmaterial har utvecklats för att stötta tjänstepersoner att hantera antiziganism
- **Gemensamma Romska Internationella Förbund (GRIF)** och **Radio Romano**, där samarbetet fokuserat på att skapa plattformar för unga romer att uttrycka sig och bidra till ökad synlighet.

I syfte att skapa en plattform för unga nationella minoriteter har samverkan med MUCF:s parallella uppdrag att förebygga och motverka rasism mot samer varit betydelsefull. Gemensamma spridningsinsatser har genomförts i syfte att öka kunskapen kring unga nationella minoriteters villkor i samhället, exempelvis inom skola, fritid eller arbetsmarknaden. Paneldeltagare från romska och samiska organisationer har tillsammans delat med sig av sina erfarenheter och inspirerat till insatser runt om i landet. Dessa insatser har också bidragit till att utgöra en plattform där olika minoriteter har samlats, samtalat och fått ökad kännedom kring gemensamma utmaningar och styrkor.

En central insats för att ge unga romer en särskild plattform för att nå ut brett med sina erfarenheter av antiziganism är utställningen Z+46 som MUCF tog fram i samverkan med den romska föreningen GRIF. Utställningen markerar 80 år sedan Förintelsen och belyser romernas erfarenheter under denna mörka tid i historien samt dess påverkan på unga romer i Sverige idag. Z+46 förvaltas och ägs av GRIF och är en långsiktig satsning, med ambitionen att spridas till kommuner och skolor för att öka kunskap och engagemang kring frågan.

Under arbetet med uppdraget har MUCF aktivt bidragit till att sprida och tillämpa kunskap på området. Insatserna har varit lokalt anpassade för att möta de specifika förutsättningar och behov som identifierats i olika regioner och kommuner. Som ett resultat av behovsinventeringen utvecklade MUCF, under 2023, ett kommunnätverk där sju kommuner sedan dess arbetat tillsammans med att testa metoder för att inkludera unga nationella minoriteter i lokala insatser mot rasism. Tjänstepersoner i kommunerna, såsom minoritetssamordnare, chefer eller verksamhetsstrateger har erbjudits verktyg för att arbeta med ungas inkludering kopplat till minoritetspolitiken. I samband med detta har MUCF bland annat processlett i myndighetens Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället, samt i myndighetens framtagna modell som beskriver ett Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Plattformen har gett större delen av tiden för dialog och erfarenhetsutbyte mellan kommunerna.

MUCF slöt sedan överenskommelse med tre av dessa sju kommuner för att särskilt stödja deras utveckling av metoder för att motverka antiziganism och för att inkludera unga romer i insatserna. I avtalen fick kommunerna lämna en projektplan och stod för själva genomförandet. MUCF stod för stöd gällande exempelvis lokal- och resekostnader, spridning, kontakter etcetera.

Kommunnätverket resulterade i spännande lokala projekt. Ett exempel på framgångsrik samverkan inom nätverket är Norrköpings kommuns samarbete med föreningen Norrköpings romer, vilket resulterade i en studieresa för unga till den romska avdelningen i Birkenau och med utvecklade samråd inför, under och efter resan. Ett annat exempel är samarbetet mellan Trollhättans Stad och Skövde kommun, som ledde till konferensen ”Ung och rom”, riktad till unga i Skaraborg.

Sammantaget har genomförandet präglats av en kombination av kunskapshöjande åtgärder, nära samarbete med aktörer på olika nivåer och lokalt anpassade initiativ som stärker unga romers roll i arbetet mot antiziganism.

Avgränsningar

Under arbetet med uppdraget har MUCF gjort prioriteringar för att maximera effekten av de insatser som genomförts, med hänsyn till de ekonomiska förutsättningar som myndigheten tilldelats. Dessa prioriteringar har grundats på behov som identifierats i dialog med unga romer och deras organisationer, samt på regeringens mål för arbetet med romsk inkludering och mot antiziganism.

En plattform för unga romers röster – Utställningen som central insats

Genom dialog med unga romer har det blivit tydligt att många, av rädsla för diskriminering, väljer att dölja sin romska identitet. Detta utgör en barriär för inkludering och synlighet. För att möta detta valde MUCF att prioritera utvecklingen av en utställning om och av unga romer som årets största insats. Ett avgörande vägval var att involvera unga redan från början genom en öppen utlysning riktad till unga som identifierar sig romer om att bli ambassadörer för en ny utställning. Utställningens syfte var att lyfta fram hur antiziganism påverkar unga romer i Sverige idag, 80 år efter förintelsen. Ambassadörskapet gav unga möjlighet att bidra med sina perspektiv och erfarenheter.

Fokus på kommunnätverket och kunskapspridning

Utöver utställningen har MUCF fortsatt att utveckla och sprida lärdomar från sitt kommunnätverk. Nätverket har varit en viktig arena för att testa och utvärdera metoder för samverkan mellan kommuner och civilsamhällesaktörer i arbetet med minoritetsfrågor. Spridningen av dessa erfarenheter syftar till att stärka kommunernas förutsättningar att bedriva hållbart arbete mot antiziganism och andra former av rasism mot övriga minoriteter.

Stöd för tjänstepersoner på skola, bibliotek och samlingsplatser

Erfarenheter av antiziganism är komplext och flera undersökningar pekar på hur den upplevs i samtliga samhällsfärer och kan ta sig uttryck på många sätt.

I Länsstyrelsen Stockholms enkätundersökning bland unga romer svarade fler än hälften av de 85 respondenterna att de sällan eller aldrig känner sig trygga med att de skulle få hjälp från skolan eller jobbet om de upplever att de har blivit dåligt behandlade på grund av sin romska identitet. Ungefär lika många uppgav att deras förtroende för lärare och vuxna i allmänhet är lågt (Länsstyrelsen Stockholm, 2021).

Den nyläppta studien ”Lycklig är den som har en öppen väg framför sig”, framtagen av Romskt informationscenter och Malmö universitet påvisar strukturell ekonomisk ojämlikhet baserad på historisk exkludering från bland annat stora delar av arbetsmarknaden och en nutida omfattande diskriminering inom såväl arbetslivet som utbildningssystemet. Ett allvarligt resultat från materialet är omfattande erfarenheter av antiziganism inom skolans värld som tar sig uttryck både genom öppen antiziganism i form av mobbning och utsatthet samt genom tystnad från lärare och andra elever, där antiziganism tillåts passera (Malmö stad 2024).

Ett annat prioriterat vägval har varit att stötta tjänstepersoner i hantering och bemötande av antiziganism. MUCF bedömde, utifrån behovsinventeringen, att kunskapen behövde ökas bland offentliga aktörer som i sin tjänst når ut till majoritetssamhället. Av denna anledning initierade MUCF föreläsningar och workshops på temat och deltog på andra aktörers evenemang riktad till relevant målgrupp.

MUCF utvecklade även ett stödmaterial för tjänstepersoner på bibliotek och andra samlingsplatser som kan möta antiziganism. Detta material är ett konkret verktyg för att stödja personal i att bemöta diskriminering och skapa inkluderande miljöer. Att myndighetens särskilt valt att rikta sig till bibliotek har att göra med att det är en samlingsplats för den breda allmänheten och har en folkbildande funktion.

Prioritering av resurser

Genom att fokusera på dessa tre huvudsakliga insatser – utställningen, kommunnätverket och stödmaterialen – har myndigheten valt aktiviteter som kan ge både kortsiktiga och långsiktiga effekter, och som på olika sätt bidrar till regeringens övergripande mål för romsk inkludering och motverkande av antiziganism.

Insatser

Fokus på kunskapshöjning och inkludering

Under året 2024 har MUCF genom en rad insatser såsom seminarier, workshops, stödmaterial och utställning, strävat efter att höja kunskapen och stärka romers rättigheter i samhället (för tidigare års insatser inom ramen för uppdraget, se delrapporter som hänvisas till i referenser på sista sidan).

1. Förbättrad kommunikation och informationspridning

- **Uppdatering av webbsidan:** MUCF uppdaterade sin externa webbsida med information om arbetet mot antiziganism.
- **Språkinkludering:** Information om huvuddragen i MUCF:s verksamhet översattes till Romani chib och fem andra minoritetsspråk på myndighetens webbplats.

2. Stödmaterial och riktade insatser för bibliotekspersonal

- **Utveckling av stödmaterial:** Materialet ”Så kan du bemöta antiziganism” togs fram i samverkan med Institutet för språk och folkminnen (ISOF) och Kungliga biblioteket. Materialet följer med utställningen ”Romska språket – historia, nutid och framtid” som erbjuds folkbibliotek över hela landet. Materialet finns att ladda hem på ISOF:s webbsida i anslutning till utställningen: <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/romska/vara-projekt/projektet-utställning-om-romska-sprak/utställning-om-det-romska-sprak>
- **Riktad föreläsning:** Föreläsningen ”Unga romers otrygghet” hölls för folkbibliotek i Värmland, Blekinge, Kronoberg och Gävleborg.

3. Skolan som arena för inkludering

- **Föreläsning för skolpersonal:** MUCF medverkade vid webinarier ”Stötta skolan mot rasism och intolerans”, arrangerat av föreningen Interkulturella städer. MUCF:s programpunkt belyste vikten av samarbete mellan stat, kommun och civilsamhället i syfte att motverka rasism i skolan. I panelen deltog en ung rom.

- **Workshop för myndigheter:** I samverkan med myndighetens uppdrag att utgöra stödfunktion för myndighetssamordning för de nationella aktörer som bidrar till etablering av unga som varken arbetar eller studerar, höll MUCF en workshop med temat ”Unga nationella minoriteter utanför skola och arbetsmarknad” med deltagande av Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten och flera andra myndigheter.

4. Fokus på ungdomsperspektivet

- **Dialog med kommuner och civilsamhället:** Under SKR:s demokratidag delade MUCF med sig av kunskap om unga romers livsvillkor och erfarenheter från samråd med minoriteter.
- **Under SeMig-veckan i Värmland** som i år hade temat ”Barns rätt till utveckling och hälsa” föreläste MUCF om hur man kan involvera unga nationella minoriteter i insatser mot rasism.
- **Uppföljning av MUCF:s kommunnätverk:** Vid årets sista kommunnätverksträff bjöd MUCF, efter önskemål från kommunerna, in unga nationella minoriteter, inklusive en ung rom, för att diskutera hur kommuner kan nå och engagera unga i arbetet med minoritetspolitiken.

5. Utställningen Z+46 - En plattform för unga romer

- **Projektinitering:** Utställningen Z+46, med fokus på romernas historia och nutid, startade med en öppen utlysning riktad till unga romer om att bli ambassadör. Uppgiften som ambassadör handlade om att ta fram utställningens innehåll utifrån egna och andra unga romers tankar och erfarenheter. Till uppgiften hör även att bli utställningens ansikte utåt och sprida information om den i olika arenor. Z refererar till det prefix som romer tatueras med under Förintelsen, följt av en sifferkombination i syfte att avhumanisera människor. +46 är Sveriges riktnummer och sätter ljuset på hur unga romer i dagens Sverige har det.
- **Ambassadörsprogrammet:** MUCF fick in ett tiotal ansökningar och samtliga intervjuades inför uppdraget. Fyra unga romer från tre olika städer valdes slutligen ut för att medverka i projektet, med stöd av en projektledare.
- **Workshops och nätverksträffar:** Ambassadörerna deltog i digitala träffar där de tillsammans med projektledaren tog sig an uppdraget. Utöver det deltog ambassadörerna vid två fysiska träffar. Den första skedde i ett tidigt skede så att de skulle lära känna varandra och öka förtroendet i gruppen vilket ger bättre förutsättningar för skapandeprocessen. Gemenskapande övningar varvades med workshops i syfte att förse ambassadörerna med inspiration och verktyg. Länsstyrelsen i Stockholm presenterade sitt arbete med romsk inkludering och visade stärkande kortfilmer som de tagit fram kring unga romers identitet, Radio Romano höll en workshop kring vad som är viktigt att tänka på när man gör ljudupptagningar och arbetar med ljudmaterial. Ett besök på Forum för levande historia innehöll bland annat en workshop där deltagarna fick göra sina egna vision-board och börja visualisera sin utställning. Helgen avslutade med en guidad visning av utställningen Sju liv på Sveriges museum om Förintelsen, där de fick ta del av berättelser från ögonvittnen till Förintelsen och nazisternas hatbrott. Guidningen följdes av samtal med museipedagog.

- **Utställningens lansering:** Z+46 invigdes i december på Mångkulturellt centrum i Botkyrka. Här träffades ambassadörerna fysiskt på plats, denna gång för att möta besökarna och presentera utställningen och processen som lett fram till den. Bland besökarna fanns internationella forskare i romska frågor och myndighetsrepresentanter.

6. Nationella och internationella samarbeten och konferenser

- **Mänskliga Rättighetsdagarna i Skellefteå:** MUCF deltog med seminariet ”Resiliens från ung till ung – nationella minoriteters motståndskraft”, där en ung rom i samtal med en ung same, delade sina perspektiv.
- **MUCF-dagarna i Stockholm.** Temat för årets MUCF-dagar var ”platsens betydelse”. På konferensens andra dag, som var en fysisk dag i Stockholm deltog en ung rom som tillsammans med en ung same delade erfarenheter av vad det innebär att växa upp på en plats som Sverige idag och identifiera sig som nationell minoritet.
- **Konferens och samverkan:** MUCF:s samverkan med konferensen ”Antigypsyism: history and memory”, på Södertörns högskola gav de unga ambassadörerna möjlighet att knyta internationella kontakter. Dag ett deltog ambassadörerna på konferensen och lyssnade på nationella och internationella gästföreläsare. Dag två valde flera av deltagarna och föreläsarna att avsluta sin tvådagarskonferens med att ta del av de ungas utställning.

7. Framtidsperspektiv

MUCF:s insatser lever vidare genom utställningen även efter avslutat uppdrag. Efter invigningen fortsätter utställningen att spridas nationellt och förvaltas av GRIF. Genom denna utställning och andra insatser stärker MUCF sitt arbete för att belysa och motverka diskriminering av unga romer och andra nationella minoriteter. Utställningen, som består av fotografier och digitala videoproduktioner finns att ladda ner på MUCF:s hemsida mucf.se/utstallare-z46.

Resultat och analys

Ökad medvetenhet hos beslutsfattare och tjänstepersoner

MUCF:s insatser har verkat för att bidra till den långsiktiga strategin för romsk inkludering, där målet är att unga romer ska ha likvärdiga möjligheter som andra unga i Sverige. Myndighetens aktiviteter, som föreläsningar, workshops, stödmaterial och utställning, har bidragit till ökad medvetenhet och kunskap bland beslutsfattare och tjänstepersoner. Enligt utvärderingsenkäter och menti-undersökningar har det bland annat lett till:

- Ökad medvetenhet om unga romers utsatthet för antiziganism och hur den påverkar deras livsvillkor och vardag.
- Ökad kunskap kring hur man kan agera för att stötta den som utsätts för antiziganism.
- Ökad inblick i ungdomsperspektivet och hur man kan nå och involvera unga romer i insatser.

Genom att skapa en förståelse för antiziganismens omfattning och påverkan på unga romers livsvillkor, läggs grundläggande förutsättningar för förändring i både attityder och praktiska arbetssätt. Effekten av den ökade förståelsen kan leda till att fler kommuner implementerar konkreta åtgärder för inkludering och rättigheter. På lokal nivå innebär det exempelvis förbättrade samverkansstrukturer och fler målgruppsanpassade insatser för unga romer. De praktiska verktyg som kommuner och myndigheter fått tillgång till stärker deras förmåga att motverka diskriminering och stötta unga i utsatta situationer.

Förstärkning av unga romers egenmakt och identitet.

Myndighetens insatser understryker också vikten av att inkludera unga romer som aktiva deltagare i förändringsarbetet. Deras delaktighet i ambassadörsprogrammet och i olika spridningsaktiviteter har inte bara gett dem en röst utan också visat hur självorganisering kan bidra till synlighet och engagemang i frågor som berör deras livsvillkor. Vid utvärdering med unga romer som deltagit i aktiviteter framkom bland annat att:

- de har lärt sig mer om sin romska historia och till viss del även stärkts i sin romska identitet.
- MUCF:s aktiviteter har upplevts lockande och intressanta men hade behövt spridas på fler ytor där unga rör sig för att nå ut till fler.
- det har upplevts betydelsefullt att ungas arvoderats för sina insatser då det markerat att deras arbete och den nedlagda tiden är värdefull.
- fysiska träffar har stor betydelse för resultatet, särskilt vid ambassadörsprogram eller längre projekt som kräver att man bygger tillit och lär känna varandra på ett djupare plan.
- respektfullt bemötandet från ansvariga personer och erfarenhet av ungdomsarbete är avgörande för att ge det stöd unga med olika förutsättningar behöver för att prestera resultat som de kan känna sig stolta över.
- ungas delaktighet i MUCF:s aktiviteter har lett till ökat engagemanget och gett unga möjlighet att knyta kontakt med flera olika aktörer inom myndigheter, kommuner, civilsamhället och akademien.

Genom att unga romer fått möjlighet att delta och påverka innehållet i insatserna har deras medvetenhet om sina rättigheter ökat. Den stärkta identiteten och egenmakten ger förutsättningar för att de själva kan fungera som förändringsaktörer och förebilder.

Kontakterna som de unga knutit med myndigheter, civilsamhället och akademien kan ge ringar på vattnet och öka deras möjlighet till såväl personlig utveckling som deras möjligheter till påverkan i samhällsfrågor.

Kostnadseffektivitet

Resultaten har stärkts genom samarbete med andra uppdrag inom MUCF och samverkan med andra aktörer som arbetar med romska frågor. Exempelvis har erfarenheter från tidigare projekt kring unga och minoriteter bidragit till att forma insatserna på ett effektivt sätt.

MUCF har strävat efter att använda resurser effektivt genom:

- Digitala plattformar för föreläsningar och workshops, vilket minskar kostnader för resor.
- Utnyttjande av befintliga samarbeten och nätverk för att sprida information och engagera deltagare.
- Arvoderade uppdrag för unga romska ambassadörer, vilket bidrar till deras motivation och engagemang samtidigt som det markerar värdet av deras arbete.

Kortsiktiga effekter och potentiella förändringar

Myndigheten har valt att fokusera på ett fåtal insatser och därigenom avstå från andra potentiellt värdefulla åtgärder. Tiden har varit knapp för en djupare bearbetning och uppföljning av genomförda aktiviteter. Då arbetet i hög grad har bedrivits i projektform riskerar kunskap och erfarenheter att gå förlorade vid avslutade projekt, då de inte integreras i ordinarie verksamhetsstrukturer. Dessa begränsningar påverkar i förlängningen myndighetens möjligheter att säkerställa att de långsiktiga målen med uppdraget uppnås. Avsaknaden av en långsiktig och stabil finansieringsmodell för insatserna begränsar möjligheterna att upprätthålla en kontinuitet i arbetet och att genomföra aktiviteter på nationell nivå.

Genom de kortsiktiga effekterna som redan uppnåtts, kan MUCF ändå skönja potentialen för att på sikt bryta strukturell diskriminering och stärka ungas rättigheter. För att ytterligare nå de effekter som formulerats i uppdraget och för att nå ut till fler unga krävs ökade resurser till aktörer som främjar det arbetet, inte minst organisationer inom civilsamhället som ofta arbetar ideellt och med mycket begränsade resurser. Det behövs långsiktiga perspektiv för att skapa varaktiga förändringar. MUCF betonar att detta arbete behöver ske på flera nivåer – individuellt, organisatoriskt och strukturellt och bedömer att uppdrag och resursfördelning i arbetet mot antiziganism behöver bli mer permanenta. Det i sin tur skulle ge betydligt bättre förutsättningar för hållbar samverkan i romska frågor mellan aktörer inom offentlig verksamhet och civilsamhället.

Förslag och bedömningar

Sammantaget ser MUCF positivt på de resultat som uppdraget på kort sikt resulterat i. Dessa ligger till grund för de förslag och bedömningar som myndigheten föreslår framåt i syfte att ta tillvara på och utveckla kunskapen, utvidga målgruppen och göra en särskild insats gentemot skolan där behoven anses vara särskilt stora för att skydda och stärka unga romer.

Förslag

1. Långsiktigt uppdrag för att förebygga och motverka antiziganism

Förslag:

MUCF föreslår att myndigheten får ett långsiktigt regeringsuppdrag att förebygga och motverka antiziganism riktat mot unga romer fram till år 2032, i linje med Strategin för romsk inkludering. Uppdraget bör även innefatta tillräckliga resurser för att implementera insatserna nationellt.

Motivering:

Det övergripande målet i strategin är att unga romer ska ha likvärdiga möjligheter som icke-romer senast 2032. Enligt Länsstyrelsen i Stockholm, som är den myndighet som ansvarar för strategins uppföljning, behöver arbetet intensifieras för att uppnå målen. MUCF instämmer i deras bedömning att det är viktigt att de myndighetsuppdrag mot antiziganism under 2022–2024, som regeringen tillsatt, får fortsätta. Detta då syftena med uppdragen förutsätter ett långsiktigt arbete för att nå avsedd effekt. Genom MUCF:s expertkunskap gällande ungas- och civilsamhällets villkor kan MUCF fortsätta vara en viktig aktör för ökad samverkan, sprida goda exempel och stärka ungas delaktighet.

2. Utvidgat uppdrag att inkludera alla unga nationella minoriteter

Förslag:

MUCF föreslår att myndighetens uppdrag utvidgas till att omfatta arbetet mot rasism riktat mot alla unga nationella minoriteter (samer, tornedalingar, judar och sverigefinnar), med särskilt fokus på inkludering och stärkt egenmakt.

Motivering:

Ett utökat uppdrag som innefattar alla unga nationella minoriteter avspeglar tydligare de områden som lyfts i den nationella planen mot rasism, då samtliga utsatthet framhålls som relevanta att förebygga. För att ett sådant uppdrag ska kunna genomföras behöver ekonomiska resurser tillföras myndigheten. MUCF:s uppdrag inom minoritetspolitiken har visat på vikten av att förebygga rasism som drabbar samtliga nationella minoriteter. Genom bland annat samråd med ungdomsförbund för nationella minoriteter har det framkommit att ökad samverkan mellan olika minoriteter skulle stärka ungas möjligheter och synlighet i samhället.

Bedömning

Kunskapslyft i grundskolan om romsk historia och antiziganism

Bedömning:

MUCF bedömer att ett nationellt kunskapslyft för grundskolan behöver tas fram i syfte att öka förståelsen för romer och därigenom motverka antiziganism. Detta kan inkludera utbildningsmaterial och lärarfortbildningar om romers historia, kultur och utsatthet för antiziganism. Detta är ett uppdrag som myndigheten bedömer med fördel kan genomföras i samverkan mellan myndigheter och civilsamhällesorganisationer. MUCF kan bidra med expertkunskaper om unga och deras rättigheter och om samverkan mellan offentlig verksamhet och civilsamhällets organisationer när det kommer till skolans frågor.

Motivering:

Skolan är en central arena där många unga romer upplever diskriminering och otrygghet. Studier visar att kunskapsnivån om romers historia är låg och att skolpersonal behöver stöd för att arbeta aktivt mot rasism i klassrummet. Barn och unga vistas stor del av sin tid i skolan och det är en plats där många känner sig otrygga med att visa sin romska identitet.

Forum för levande historia har på uppdrag av regeringen undersökt om det finns behov av kunskapshöjande insatser i grundskolan och gymnasiet för att motverka antiziganism (Ku2022/00923). Resultatet av myndighetens undersökning pekar mot att kunskapsnivån i skolan om romers historia i Sverige och om romers utsatthet för antiziganism är låg, och att det inte görs tillräckligt för att förebygga och motverka.

Referenser

- Regeringsbeslut (2022).** ”Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Myndigheten för ungdoms- och Civilsamhällesfrågor”, 2022-05-05 (Ku2022/00922).
- Regeringskansliet, 2022.** ”Åtgärdsprogram mot antiziganism”. SFS nr: 2009:724 ”Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk”.
- MUCF, 2023.** ”Förebygga och motverka antiziganism – Delrapportering av uppdraget att genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka antiziganism ”(Ku2022/01398).
- MUCF, 2024.** ”Uppdrag att genomföra insatser som ska förebygga och motverka antiziganism – Delredovisning 2” (Ku2022/01123).
- Skr. 2011/12:56** ”En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering” 2012–2032.
- Regeringskansliet, 2016.** ”Samlat grepp mot rasism och hatbrott – Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott”.
- MUCF, 2020.** Stöd till romska organisationer och romers hälsa 2019.
- MUCF, 2021.** Redovisning av stöd till romers hälsa och insatser för att förbättra förutsättningar för unga romer 2020.
- MUCF, 2022.** ”Engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna”.
- MUCF, 2022.** ”Vägledning för att ge barn och unga från nationella minoriteter inflytande”.
- Länsstyrelsen Stockholm (2021)** ”Stolt men ofta otrygg – En undersökning om unga romers upplevelser av trygghet och tillgång till sina rättigheter”.
- Malmö stad, 2024.** ”Lycklig är den som har en öppen väg framför sig – En rapport om förutsättningar och hinder för romskt liv i Malmö”.
- Länsstyrelsen i Stockholm, 2024.** ”Romsk inkludering – Årsrapport 2023”.
- Forum för levande historia, 2024.** ”Redovisning av uppdrag att kartlägga kunskapen om antiziganism i grundskolan och gymnasiet”.

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2024

Webb: www.mucf.se